

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 343.35

DOI: 10.36550/2522-9230-2022-13-129-133

Галіахметов Ігор Абзалович,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри приватного права Юридичного інституту
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
e-mail: igor.ghaliahmetov@ukr.net
https://orcid.org/0000-0002-0431-0394

**ТЕРИТОРІАЛЬНА ЦІЛІСНІСТЬ ТА ПОЛІТИЧНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК
ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП МІЖНАРОДНОГО ПРАВА**

В даній статті розглянуто перелік основоположних принципів Організації Об'єднаних Націй.

Основоположними принципами членів ООН є: 1) принцип, згідно з яким держави утримуються у своїх міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування як проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, несумісним із цілями Організації Об'єднаних Націй; 2) принцип, згідно з яким держави вирішують свої міжнародні суперечки мирними засобами таким чином, щоб не наражати на загрозу міжнародний мир, безпеку і справедливість; 3) принцип щодо обов'язку відповідно до Статуту не втручатися у справи, що входять у внутрішню компетенцію будь-якої іншої держави; 4) обов'язок держав співпрацювати одна з одною відповідно до Статуту; 5) принцип рівноправності та самовизначення народів; 6) принцип суверенної рівності країн; 7) принцип сумлінного виконання державами зобов'язань, прийнятих ними відповідно до Статуту.

Головну увагу приділено розкриттю принципу територіальної цілісності та політичної незалежності. Автором акцентовано увагу, що країни-учасниці ООН та міжнародні організації повинні всіляко сприяти усталеності та виконанню принципів, які затверджені в Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй (1970 р.).

Відзначено, що основоположними ідеями країн-учасниць ООН є сприяння розвитку міжнародних відносин кожної країни-учасниці, не зазіхання на самостійність, демократію, територіальну цілісність, максимально договірне вирішення суперечок, що виникають, а у разі неможливості – нормативне вирішення таких спорів в судах. Порушення принципів ООН спричиняє негативну реакцію з боку інших країн-учасниць.

Потребує вирішення питання застосування механізму обов'язковості резолюції Генасамблеї ООН, які на жаль, на сьогоднішній день, носять рекомендаційний, а не імперативний характер. Також варто акцентувати увагу на відсутності механізму притягнення країни, що порушує принципи ООН до юридичної відповідальності. Адже, відсутність дієвого механізму відповідальності спричиняє ситуації подальшого порушення норм міжнародного права та уникнення від відповідальності.

Ключові слова: територіальна цілісність, принципи міжнародного права, ООН, міжнародні організації, юридична відповідальність, міжнародна ізоляція.

Galiahmetov I. TERRITORIAL INTEGRITY AND POLITICAL INDEPENDENCE AS A FUNDAMENTAL PRINCIPLE OF INTERNATIONAL LAW

This article discusses the list of fundamental principles of the United Nations.

The fundamental principles of UN members are: 1) the principle that states refrain in their international relations from the threat of force or its use both against the territorial integrity or political independence of any state, and in any other way incompatible with the goals of the Organization About United Nations; 2) the principle according to which states resolve their international disputes by peaceful means in such a way as not to endanger international peace, security and justice; 3) the principle regarding the obligation, in accordance with the Charter, not to interfere in matters falling within the internal competence of any other state; 4) the duty of states to cooperate with each other in accordance with the Charter; 5) the principle of equality and self-determination of peoples; 6) the principle of sovereign equality of countries; 7) the principle of conscientious fulfillment by the states of the obligations accepted by them in accordance with the Charter.

The main attention is paid to the disclosure of the principle of territorial integrity and political independence. The author emphasized that UN member states and international organizations should in every way contribute to the establishment and implementation of the principles approved in the Declaration on the Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation between States in accordance with the Charter of the United Nations (1970).

It was noted that the fundamental ideas of the UN member countries are to promote the development of international relations of each member country, not to encroach on independence, democracy, territorial integrity, maximally contractual resolution of disputes that arise, and in the case of non-possibility, normative resolution of such disputes in courts. Violation of UN principles causes a negative reaction from other participating countries.

The issue of applying the binding mechanism of the UN General Assembly resolution, which, unfortunately, today, is of a recommendatory rather than an imperative nature, needs to be resolved. It is also worth emphasizing the lack of a mechanism to bring the country, which violates the principles of the UN, to legal responsibility. After all, the absence of an effective

mechanism of responsibility causes situations of further violations of international law and avoidance of responsibility.

Key words: territorial integrity, principles of international law, UN, international organizations, legal responsibility, international isolation.

Постановка проблеми. Україна у 1945 р. стала однією з держав-співзасновниць ООН. Делегація України взяла активну участь у конференції в Сан-Франциско, зробивши вагомий внесок у розробку Статуту ООН (зокрема, координувала процес підготовки Преамбули та Цілей і Принципів Статуту ООН). Україна надає виключного значення питанню зміцнення ООН як центру багатосторонніх зусиль у вирішенні складних та комплексних викликів. Україна виходить із необхідності належної реалізації Порядку денного у сфері сталого розвитку до 2030 р., подальшого реформування ООН, підвищення ефективності її діяльності, забезпечення реформи РБ ООН, посилення ролі ГА ООН. Попри триваючу агресію з боку РФ, Україна приділяє особливу увагу діяльності ООН з підтримання міжнародного миру та безпеки, розглядаючи участь у ній як важливий чинник своєї зовнішньої політики. З 1992 року Україна є активним контрибутором персоналу і техніки до операцій ООН з підтримання миру [1]. Втім, не дивлячись на членство України та рф в ООН, остання все ж таки безпрецедентно порушує всі міжнародні принципи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вперше питання принципів міжнародного права було закріплено в Статуті ООН. Серед науковців проблематикою принципів міжнародного права займалися: С. М. Задорожна, В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній, В. А. Василенко, О. В. Київець, Г. В. Ігнатенко, В. А. Караташкин, Б. М. Клименко, А. Н. Талаласв та ін.

Мета статті – характеристика таких важливих принципів міжнародного права як територіальна цілісність та політична незалежність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасними пріоритетними сферами діяльності ООН для України є: — розробка ефективних підходів до зміцнення міжнародної та регіональної безпеки; — більш повне залучення ООН до процесу роззброєння, зокрема ядерного, зниження військового протистояння у різних регіонах світу, проведення конструктивного діалогу з проблем конверсії, участь у формуванні нових і зміцненні існуючих регіональних структур безпеки, налагодження співробітництва з ними; — використання досвіду ООН для розв'язання соціально-економічних проблем, експертної допомоги в інтересах державного будівництва України, сприяння переходу до ринкової економіки; — використання унікальних можливостей ООН для ведення діалогу з представниками інших держав [2].

Будучи членом ООН Україна дотримується всіх міжнародних принципів, які визначає ООН у всіх сферах міжнародної діяльності. Так, головним міжнародним актом в якому визначено принципи міжнародного права є Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй (прийнято резолюцією 2625 (XXV) Генеральної Асамблеї ООН від 24 жовтня 1970 року).

Відповідно основоположними принципами членів ООН є: 1) принцип, згідно з яким держави утримуються у своїх міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування як проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, несумісним із цілями Організації Об'єднаних Націй; 2) принцип, згідно з яким держави вирішують свої міжнародні суперечки мирними засобами таким чином, щоб не наражати на загрозу міжнародний мир, безпеку і справедливість; 3) принцип щодо обов'язку відповідно до Статуту не втручатися у справи, що входять у внутрішню компетенцію будь-якої іншої держави; 4) обов'язок держав співпрацювати одна з одною відповідно до Статуту; 5) принцип рівноправності та самовизначення народів; 6) принцип суверенної рівності країн; 7) принцип сумлінного виконання державами зобов'язань, прийнятих ними відповідно до Статуту [3].

Таким чином, основоположними ідеями країн-учасниць ООН є сприяння розвитку міжнародних відносин кожної країни-учасниці, не зазіхання на самостійність, демократію, територіальну цілісність, максимально договірне вирішення суперечок, що виникають, а у разі неможливості – нормативне вирішення таких спорів в судах. Порушення принципів ООН спричиняє негативну реакцію з боку інших країн-учасниць.

В XXI ст. важко уявити ситуацію, коли демократична країна, член міжнародних організацій може порушити норми міжнародного права та порушити непорушні принципи ООН. В ситуації повномасштабної збройної агресії рф щодо України особливого значення набуває механізм захисту країни-учасниці та відповідно дії принципів ООН.

Одним з таких принципів є територіальної цілісності чи політичної незалежності.

Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй визначає, що кожна держава зобов'язана утримуватись у своїх міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування як проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, несумісною з цілями Організації Об'єднаних Націй. Така загроза силою або її застосування є порушенням міжнародного права та Статуту Організації Об'єднаних Націй; вони ніколи не повинні застосовуватися як засіб врегулювання міжнародних проблем. Агресивна війна становить злочин проти миру, за який передбачається відповідальність відповідно до міжнародного права. Відповідно до цілей та принципів

Організації Об'єднаних Націй держави зобов'язані утримуватися від пропаганди агресивних воєн [3].

Кожна держава зобов'язана утримуватися від загрози силою або її застосування з метою порушення існуючих міжнародних кордонів іншої держави або як засіб вирішення міжнародних спорів, у тому числі територіальних спорів та питань, що стосуються державних кордонів. Так само кожна держава зобов'язана утримуватися від загрози силою або її застосування з метою порушення міжнародних демаркаційних ліній, таких як лінії перемир'я, встановлених або відповідних міжнародній угоді, стороною якої є ця держава або яку ця держава зобов'язана дотримуватися на будь-якій іншій підставі. Ніщо у сказаному вище не повинно тлумачитися як завдане шкоди позиціям зацікавлених сторін щодо статусу та наслідків встановлення таких ліній, згідно з їх особливими режимами, або як порушує їх тимчасовий характер [3].

Територія держави може бути об'єктом військової окупації, що є результатом застосування сили порушення положень Статуту. Територія держави не повинна бути об'єктом набуття іншою державою внаслідок загрози силою або її застосування. Ніякі територіальні придбання, які є наслідком загрози силою або її застосування, не повинні визнаватися законними. Ніщо у сказаному вище не повинно тлумачитися як зачіпаюче: а) положення Статуту або будь-яка міжнародна угода, укладена до прийняття Статуту та має юридичну силу відповідно до міжнародного права, або б) повноваження Ради Безпеки відповідно до Статуту [3].

Відповідно у ракурсі виконання принципів ООН на країни-учасниці покладається ряд обов'язків, що пов'язані з не порушенням територіальної цілісності інших країн та недопущенням порушення миру і безпеки.

Зокрема: 1) держави повинні утримуватись від актів репресалій, пов'язаних із застосуванням сили; 2) кожна держава має утримуватися від будь-яких насильницьких дій, які позбавляють народи, про які йдеться у викладі принципу рівноправності та самовизначення, їх права на самовизначення, свободу та незалежність; 3) кожна держава зобов'язана утримуватись від організації чи заохочення організації іррегулярних сил чи збройних банд, у тому числі найманців, для вторгнення на територію іншої держави; 4) кожна держава зобов'язана утримуватися від організації, підбурювання, надання допомоги чи участі в актах громадянської війни або терористичних актах в іншій державі або від потурання організаційної діяльності в межах своєї території, спрямованої на вчинення таких актів, якщо акти, згадані в цьому пункті пов'язані з загрозою силою або її застосуванням [3].

Усі держави повинні сумлінно вести переговори з метою якнайшвидшого укладання універсального договору про загальне та повне роззброєння під ефективним міжнародним контролем та прагнути до вжиття відповідних заходів, спрямованих на ослаблення міжнародної напруженості та зміцнення довіри між державами.

Всі держави повинні на основі загально визнаних принципів та норм міжнародного права сумлінно виконувати свої зобов'язання щодо підтримки міжнародного миру та безпеки та прагнути до того, щоб зробити більш ефективною систему безпеки Організації Об'єднаних Націй, що ґрунтується на Статуті.

Слід відзначити, що порушення принципу територіальної цілісності та політичної незалежності з боку РФ по відношенню до територіальної цілісності України почалося з 2014 року, коли був анексований Крим. В 2014 року Генасамблея ООН засудила російську анексію українського Криму. Тоді резолюцію підтримали 100 країн, проти висловились 11 та 58 країн утримались.

Після повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року Генасамблея ООН на екстреній сесії 2 березня 2022 року засудила дії росії щодо України та ухвалила резолюцію із вимогою вивести російські війська з країни. Підтримала резолюцію 141 країна, проголосували проти - п'ять (Сирія, Білорусь, Росія, КНДР, Еритрея). Утримались 35 країн, серед них Китай, Казахстан, Пакистан, Іран, Куба, ПАР та інші.

Дещо пізніше в жовтні 2022 року, коли псевдовлада РФ на анексованих областях провела псевдореферендум Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй», яка засуджує російські псевдореферендуми на окупованих територіях України. «За» висловились 143 країни, проти - 5, утримались - 35. Про це повідомляє власний кореспондент Укрінформу у Нью-Йорку. Проти голосували росія, білорусь, Північна Корея, Нікарагуа, Сирія. Співавторами резолюції виступили близько 70 країн. Серед них – Україна, всі країни ЄС, Австралія, Грузія, Республіка Корея, Молдова, Чорногорія, Камбоджа, Велика Британія, М'янма, низка держав Латинської Америки та Тихоокеанського регіону [4].

Резолюція відхиляє будь-які зміни в статусі українських областей, закликає держави, міжнародних організацій та спецуслови ООН не визнавати будь-які зміни статусу областей України та вимагає від РФ негайно та безумовно скасувати свої рішення щодо статусу областей України і негайно, повністю і безумовно вивести всі свої війська з території України в межах її міжнародно визнаних кордонів. 23-27 вересня 2022 року на тимчасово окупованих територіях Луганської, Донецької, Запорізької та Херсонської областей російськими військами відбулись псевдореферендуми про приєднання до РФ. Окупаційна влада пропонувала українцям голосувати вдома, на вулиці, на новостворених виборчих дільницях. Разом з так званими членами виборчих комісій до місцевих приходили озброєні військові [Error! Bookmark not defined.].

Втім, не дивлячись на прийняті резолюції ООН РФ все ж таки їх порушує та не виконує приписи, які

в них визначені.

На законодавчому рівні Україна 22 травня 2022 року прийняла Закон України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну».

Ст.2 даного Закону визначено, що Російська Федерація є державою-терористом, однією з цілей політичного режиму якої є геноцид Українського народу, фізичне знищення, масові вбивства громадян України, вчинення міжнародних злочинів проти цивільного населення, використання заборонених методів війни, руйнування цивільних об'єктів та об'єктів критичної інфраструктури, штучне створення гуманітарної катастрофи в Україні або окремих її регіонах. Політичний режим Російської Федерації є нацистським за своєю суттю і практикою та ідеологічно наслідує націонал-соціалістичний (нацистський) тоталітарний режим. Пропаганда російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України забороняється [5].

На міжнародному рівні визнання рф країною-терористом також мало місце. Зокрема, Парламентська асамблея НАТО визнала рф державою-терористом і закликала створити спеціальний Міжнародний трибунал для покарання російських злочинців. Такий трибунал дасть змогу засудити не тільки безпосередніх виконавців військових злочинів, але і вище керівництво російської федерації. Резолюцію буде направлено урядам та парламентам усіх країн - членів НАТО [6].

Також Парламентська асамблея Ради Європи прийняла Резолюцію про терористичний режим рф та створення міжнародного трибуналу через військові злочини рф. Втім, знову ж такі негативним є те, що дані резолюції носять не імперативний, а рекомендаційний характер, що дає можливість рф ігнорувати дані положення та і надалі продовжувати порушення принципів міжнародного права, які визначені в Уставі ООН. ПАРЄ стала першою міжнародною організацією, яка визнала Росію державою-терористом.

Отже, відзначимо, що на нашу думку, потребує вирішення питання застосування механізму обов'язковості резолюції Генасамблеї ООН, які на жаль, на сьогоднішній день, носять рекомендаційний, а не імперативний характер. Також варто акцентувати увагу на відсутності механізму притягнення країни, що порушує принципи ООН до юридичної відповідальності. Адже, відсутність дієвого механізму відповідальності спричиняє ситуації подальшого порушення норм міжнародного права та уникнення від відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Діяльність в рамках ООН. URL: <https://ukraineun.org/ukraine-and-un/activities-in-un/>
2. Україна – фундатор ООН. URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/MOrg/93.htm>
3. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций. Принята резолюцией 2625 (XXV) Генеральной Ассамблеи ООН от 24 октября 1970 года. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/140050___140050
4. Генасамблея ООН засудила псевдореферендуми на захоплених територіях України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3592059-genasamblea-oon-zasudila-rosijski-psevdoferendumi-na-zahoplenih-teritoriah-ukraini.html>
5. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну: Закон України від 22 травня 2022 року № 2265-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-IX#Text>
6. Парламентська асамблея НАТО визнала рф країною-терористом. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/21/novyna/polityka/parlamentska-asambleya-nato-vyznala-rf-krayinoyu-terorystom>

REFERENCES:

1. Diialnist v ramkakh OON. (2016). [Activities within the UN]. Retrieved from: <https://ukraineun.org/ukraine-and-un/activities-in-un/> [in Ukrainian].
2. Ukraina – fundator OON. [Ukraine is a sponsor of the UN]. Retrieved from: <http://kimo.univ.kiev.ua/MOrg/93.htm> [in Ukrainian].
3. Deklaratsiya o printsipah mezhdunarodnogo prava, kasayuschihsyia druzhestvennyih odnosheniy i sotrudnichestva mezhdu gosudarstvami v sootvetstvii s Ustavom Organizatsii Ob'edinennyih Natsiy. (1970, October 24). [Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations]. Prinyata rezolyutsiyey 2625 (XXV) Generalnoy Assamblei OON. Retrieved from: https://zakononline.com.ua/documents/show/140050___140050 [in Russian].
4. Henasambleia OON zasudyla psevdoreferendумы na zakhoplenykh terytoriiakh Ukrainy. (2022). [The UN General Assembly condemned the pseudo-referendums in the occupied territories of Ukraine]. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3592059-genasamblea-oon-zasudila-rosijski-psevdoferendumi-na-zahoplenih-teritoriah-ukraini.html> [in Ukrainian].
5. Pro zaboronu propahandy rosiiskoho natsyistkoho totalitarnoho rezhymu, zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii yak derzhavy-terorysta proty Ukrainy, symvoliky voiennoho vtorhnennia rosiiskoho natsyistkoho

totalitarnoho rezhymu v Ukrainu (2022, May 22). [On the prohibition of propaganda of the Russian Nazi totalitarian regime, the armed aggression of the Russian Federation as a terrorist state against Ukraine, symbols of the military invasion of the Russian Nazi totalitarian regime in Ukraine]. Zakon Ukrainy № 2265-IX. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-IX#Text> [in Ukrainian].

6. Parlamentska asambleia NATO vyznala rf krainoiu-terorystom. (2022). [The NATO Parliamentary Assembly recognized the Russian Federation as a terrorist country]. Retrieved from: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/21/novyna/polityka/parlamentska-asambleya-nato-vyznala-rf-krayinoyu-terorystom> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 18.11.2022